

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника

Данилевської Юлії Олександрівни на дисертацію

Варави Дмитра Віталійовича «Запобігання втягненню молоді у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні», представлену на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення традиційно посідають одне з перших місць серед зареєстрованих кримінальних правопорушень. Така тенденція зберігалася до 2022 року. Так, за результатами 2021 року зазначена група кримінальних правопорушень посідала своє «звичне» третє місце серед всіх зареєстрованих кримінальних правопорушень із кількістю 29587, після кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи (33657) та кримінальних правопорушень проти власності (158729).

У 2022 році кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших кримінальних правопорушень проти здоров'я населення зросла та склала 34398 і посіла четверте місце серед усіх зареєстрованих кримінальних правопорушень, що пояснюється появою в офіційній статистиці кримінальних правопорушень нової для нашої держави зареєстрованої групи діянь – кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

За результатами 2023 року зберіглася тенденція 2022 року щодо кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших кримінальних правопорушень проти здоров'я населення – 39124, що так само, як і у 2022 році, помістило цю групу кримінальних правопорушень на четверте місце серед усіх зареєстрованих кримінальних правопорушень.

Як бачимо, кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших кримінальних правопорушень проти здоров'я населення за останні три роки збільшується. Серед зазначеної групи кримінальних правопорушень найбільшу групу утворюють діяння, пов'язані із незаконним виробництвом, виготовленням, придбанням, зберіганням, перевезенням чи пересиланням наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту. Окремо слід звернути увагу на зменшення віку осіб, які вперше спробували/вживають наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги.

З огляду на викладене, обрана Д.В. Варавою тема дисертації «Запобігання втягненню молоді у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні» є актуальною, а звернення здобувача до неї своєчасним та затребуваним.

Науковий рівень дисертації та новизна представлених теоретичних результатів проведених здобувачем досліджень, їх наукова обґрунтованість.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що вміщують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і п'ятьох додатків.

У розділі 1 роботи «Теоретичні засади втягнення молоді у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» автором розглядаються: стан дослідження втягнення молоді у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; надається поняття втягнення у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів та його види; аналізується міжнародний та іноземний досвід запобігання втягненню у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

У розділі 2 дисертації «Кримінологічна характеристика втягнення молоді у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні» розглядається стан і тенденції втягнення молоді у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; вивчаються

детермінанти, що сприяють втягненню молоді у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; наводяться особливості кримінологічної характеристики осіб, які втягують молодь у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

У розділі 3 «Заходи запобігання втягненню молоді у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні» розглядаються загальносоціальні, спеціально-кримінологічні та індивідуально-профілактичні заходи запобігання втягненню молоді у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Також пропонуються віктимологічні заходи запобігання втягненню молоді у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

У висновках за результатами дослідження загалом сформульовано низку положень теоретико-методологічного характеру, а також пропозицій і рекомендацій, що мають вагоме значення для вдосконалення положень науки кримінології та кримінального права.

Структура дисертації добре продумана і відповідає тим завданням, які поставив перед собою автор. Дисертант послідовно виклав матеріал, здебільшого правильно співвідносячи загальні та конкретні питання, сформулював необхідні наукові дефініції.

Вищенаведене дозволило Д.В. Вараві винести на захист положення і висновки, які, у переважній більшості, є новими або містять значну частку новизни. Зокрема, здобувачем запропоновано кримінологічну методику запобігання втягненню молоді у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів, яка включає в себе узагальнену міжнародну, іноземну та вітчизняну практики, кримінологічну характеристику стану і тенденцій такого втягнення, осіб злочинців та детермінантів, на основі чого розроблена система заходів запобігання на різних кримінологічних рівнях (загальносоціальний, спеціально-кримінологічний, індивідуально-профілактичний) з урахуванням віктимологічної складової (віктимологічний).

Дисертантом надано поняття втягнення молоді у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів під яким слід розуміти певні дії, що вчиняються суб'єктом кримінального правопорушення з будь-яких мотивів і пов'язані з безпосереднім впливом на особу віком від 14 до 35 років з метою викликати у нього рішучість взяти участь у вживанні наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Розроблено типологію осіб, які втягують молодь у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, що враховує вид суспільно небезпечного діяння, наркотичну залежність, глибину та стійкість злочинних проявів, мотиви злочинної діяльності. Також Д.В. Варавою пропонується авторський проєкт Програми заходів запобігання втягненню молоді до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів на 2025–2027 роки.

Крім цього, автором удосконалено: класифікацію видів втягування у вживання наркотиків, які проявляються у вигляді дій пов'язаних: із застосуванням втягувачем щодо жертви психологічного, фізичного, психологічного і фізичного насильства; та систематизацію детермінантів, що сприяють втягненню молоді у вживання наркотиків, шляхом розподілу на загальні (макрорівень), спеціальні-індивідуальні (мікрорівень) з виокремленням впливу сімейних, колективних й міжколективних суперечностей на функціонування молодіжного середовища, а також тих, що сприяють наркотичній віктимізації молоді.

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Мета дисертаційного дослідження полягає в теоретичному узагальненні та розв'язанні комплексної науково-прикладної задачі запобігання втягненню молоді у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів з розробленням пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення законодавства й правоохоронної практики.

Для досягнення вищезазначеної мети здобувачем були поставлені та виконані такі завдання:

- з'ясовано стан наукової розробки проблем запобігання незаконному обігу наркотиків серед молоді;
- надано характеристику втягненню молоді у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів та його видам;
- узагальнено міжнародний досвід та іноземну практику запобігання втягненню у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів;
- охарактеризовано стан та тенденції втягнення молоді у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів;
- виокремлено кримінологічно значущі ознаки осіб, які втягують молодь у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів;
- систематизовано детермінанти, що сприяють втягненню молоді у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів;
- окреслено загальносоціальні заходи запобігання втягненню молоді у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів;
- розроблено спеціально-кримінологічні та індивідуально-профілактичні заходи запобігання в аспекті предмету дослідження;
- запропоновано віктимологічні заходи запобігання втягненню молоді у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Для досягнення поставлених мети і завдань автором використано широкий спектр загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема діалектичний – для кримінологічного аналізу предмету дослідження та окремо поняття запобігання кримінальним правопорушенням як теоретико-праксеологічної проблеми в умовах чинного законодавства в межах роботи, формулюванні висновків до розділів та загальних оцінок (розділи 1–3); історико-правовий – для з'ясування сучасного стану наукових досліджень, законодавства й діяльності правоохоронних органів і служб у справах дітей, спеціальних установ та закладів (підрозділи 1.1, 1.2); порівняльно-правовий – для узагальнення міжнародного досвіду та іноземної практики запобігання втягненню у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх

аналогів, а також формулюванні пропозицій імплементації ефективних кримінологічних методик у вітчизняну практику (підрозділи 1.3, 3.1–3.3); системно-структурний та формально-логічний – для визначення втягнення молоді у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, його видів та способів (підрозділ 1.2), а також при виокремленні кримінологічно значущих ознак осіб та систематизації детермінантів в аспекті предмету дослідження (підрозділи 2.2, 2.3); моделювання – при окресленні напрямів загальносоціального запобігання у контексті стратегічного забезпечення державної молодіжної політики щодо злочинності у сфері обігу наркотиків (підрозділ 3.1), розроблені спеціально-кримінологічних та віктимологічних заходів запобігання, а також пропозицій щодо удосконалення такої діяльності й практики її застосування (підрозділи 3.2, 3.3); соціологічні (анкетування, інтерв'ювання, спостереження) – з метою вивчення думок різних категорій респондентів з проблемних питань дослідження та з'ясування соціальної результативності кримінологічних заходів (розділи 2–3); статистичні – для аналізу зібраних емпіричних даних, а також офіційної статистичної звітності (підрозділи 1.2, 2.2, 2.3, 3.2, 3.3).

Повнота викладених наукових результатів в опублікованих працях здобувача.

Основні наукові результати дисертації відображено в 7 наукових публікаціях, з них 3 статті – у наукових виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, та 4 тези доповідей – у збірниках матеріалів науково-практичних заходів.

Перелік наукових праць здобувача й аналіз їхнього змісту засвідчують, що наукові результати, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження досить повно викладено у вітчизняних наукових фахових виданнях, пройшли апробацію на різних науково-практичних заходах.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. Детальний аналіз дисертації Варави Д.В. дає

підстави дійти висновку про відсутність текстових запозичень без посилання на джерела та інших порушень академічної доброчесності.

Зауваження щодо змісту дисертації. У цілому відзначаючи логічність та послідовність побудови дослідження, здобутки дисертанта, вважаю за необхідне звернути увагу на окремі дискусійні та такі, які потребують додаткового пояснення під час захисту, положення роботи:

1. У підрозділі 2.1 «Стан і тенденції втягнення молоді у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» автор наводить дані про загальну кількість заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, що надійшли до органів поліції і були зареєстровані в журналі єдиного обліку (ЄО) (с. 106-112) за період 2014-2021 роки. Так само дисертантом пропонується аналіз судових вироків за період з 2015 до 2021 року (с. 113). Відповідно, дисертантом наведені показники динаміки наркозлочинів та схиляння до вживання наркотиків саме за період 2014-2021 років.

Оскільки у дисертації Д.В. Варави відсутні застереження щодо ретроспективності дослідження ним запобігання втягненню молоді у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні, автору було б доцільно вивчити та навести показники динаміки наркозлочинів та схиляння до вживання наркотиків за період 2022-2023 років.

2. У продовження попереднього зауваження відмітимо, що дослідження тільки б виграло, якби автор у підрозділі 1.3 «Міжнародний та іноземний досвід запобігання втягненню у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» розглянув би зарубіжний досвід запобігання втягненню у вживання наркотиків на сучасному етапі – протягом останніх десятиліть XXI століття.

3. Заслугує на увагу пропозиція автора щодо змін кримінального законодавства, як одного із інструментів запобігання втягненню молоді у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні. Зокрема встановлення кримінальної відповідальності за втягнення

неповнолітніх у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у новій ст. 315-1 КК України. Разом із цим викликають певні зауваження запропоновані автором види та розмірі покарання за вказане кримінальне правопорушення. Оскільки запропонована автором норма розглядається як спеціальна щодо норми, описаної у ст. 304 КК України, то викликає подив та потребує уточнення позиція автора щодо «м'якості» санкцій у запропонованій ст. 315-1 КК України. Так, у випадку притягнення до кримінальної відповідальності за запропонованою ст. 315-1 КК України особа буде засуджена до менш суворого покарання, ніж у випадку притягнення до відповідальності за ст. 304 КК України.

Утім висловлені зауваження та рекомендації стосуються дискусійних питань і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, яке має науково-теоретичне і практичне значення, містить наукові висновки, нові підходи до вирішення конкретного наукового завдання щодо запобігання втягненню молоді у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів.

Загальний висновок. Представлена дисертаційна робота Дмитра Віталійовича Варави «Запобігання втягненню молоді у вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні» є завершеною роботою, сформульовані у ній наукові результати містять елементи наукової новизни, які мають теоретичне і практичне значення для науки кримінології та кримінального права. Дисертаційне дослідження відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету

Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор – Варава Дмитро Віталійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Офіційний опонент –
кандидат юридичних наук
старший науковий співробітник,
завідувач докторантури
05.07.2024

Юлія ДАНИЛЕВСЬКА

Підпис Данилевської Юлії Олександрівни засвідчую

Начальник відділу
документування службової діяльності

Юлія МЕРКУЛОВА